

Furtwängler Adolf

(1853—1907)

Az ókori művészettörténelem művelőinek sorában nagy rést ütött a végzet: október 14-én Athénben kiszóllította az élők sorából Furtwängler Adolfot, a müncheni egyetem tanárát, s az ottani gliptotéka igazgatóját. Azt, kitől az ókori művészettörténelem terén még sokat vártunk, — többet, mint kortársai bármelyikétől. Mert az utóbbiak, vagy már tiszteletre méltó aggok, kik a jól végzett munka után nyugodtan várhatják a másvilágra költözés óráját, s így tőlük legfeljebb irányítást, de már nem közvetlen munkát várunk, — vagy pedig munkaképes férfiak, köztük nem egy a kiváló szakember, de egy sem mérkőzhetik azzal, kit épen most gyászolunk.

Élete javakorában (jún. 30-án lett 55 éves), érte a halál, éppen mikor Aiginában és a régi Orchomenos helyén folytatott ásását bevégezte. Élete folyásának részletei minket kevésbé érdekelnek, de teljesen mégsem hallgathatjuk el. Tanulmányait szülővárosában Freiburgban, majd Leipzigban és Münchenben végezte. Az utóbbi helyen bizonyára elhatározó befolyással voltak reá azok a gyűjtemények, melyeknek később nemcsak igazgatója, hanem hivatott leírója, ismetetője is lett.¹

Az első hatásokat öregbítették az Olympiában nyert tapasztalatok, melynek ásatásán 1878—79-ben vett részt.

Hivatottságáról szép bizonyosságot tehetett már itt is, mert még hazatérése évében a bonni egyetem magántanára lett. Ekkor már irodalmi sikerei is voltak: *Eros a vázaképeken*,² s kivált a *töviset kereső, s a libát fojtogató gyermek*³ szobrait párhuzamba állító értekezései tanuskodnak már azokról a bizonyos oroszlánkörmőről. De még inkább tanuskodik erről az a munkája, melyben *Pliniusnak* az ókori művészettörténelem szempontjából való *megbízhatóságáról és forrásairól* értekezik mintegy programot adva későbbi munkásságához.⁴

Nem is sokáig maradt Bonnban. Egy évre rá a berlini múzeumnál találjuk s négy év múlva az ottani egyetemen rendkívüli tanár. Időközben az *Olympiában talált bronz-* és egyéb kisebb tárgyak leírásával⁵ újabb elismerést aratott s kortársai között előkelő helyet biztosított magának. Ebbe a karba esnek a *pergamoni*⁶ *satyrról* írt s a *Vettersfelde*⁷ *arany-leletet* ismertető művei is. Sőt a *Saboureff-féle gyűjtemény*⁸ ismertető két kötetes munkájának első kötete is megelőzte rk. tanárrá való

¹ *Führer durch die Vasensammlung König Ludwigs I.* in der alten Pinakothek zu München. 1896. München, és *Beschreibung der Glyptothek König Ludwigs I.* zu München, 1900. München.

² *Eros in der Vasenmalerei.* München, 1875.

³ *Der Dornauszieher und der Knabe mit der Gans.* Berlin, 1876.

⁴ *Plinius und seine Quellen über die bildenden Künste.* Leipzig, 1877.

⁵ *Die Bronzefunde aus Olympia.* Berlin, 1880.

⁶ *Der Satyr aus Pergamon.* Berlin, 1880.

⁷ *Der Goldfund von Vettersfelde.* Berlin, 1883.

⁸ *Die Sammlung Saboureff.* 2 kötet. Berlin, 1883—1887.

kinevezését, míg a *berlini* kir. múzeum vázagyűjteményének¹ leírása egy év múlva követte.

A Sabouroff-gyűjtemény leírásának második kötete 1887-ben jelent meg. Ezután aránylag hosszú, — nála mindenesetre szokatlanul hosszú — ideig, teljes hat évig önálló műve nem jelent meg. Azok, kik távol állottak tőle, s már elébb megszokták, hogy átlag minden évben egy tartalmas kötet jelenik meg tőle, — könnyen azt hitték volna, hogy a nagy buzgalomban elernyed, a lázas munkában megrokkant, mint a szellemi munka embereivel olyan gyakran megtörténik. Nem így volt. Hatalmas munkán dolgozott ez idő alatt, mely *Meisterwerke der griechischen Plastik* címen 1893-ban hagyta el a sajtót, s már addig is előkelő helyet elfoglaló íróját az ókori művészettörténelem művelőinek legelső sorába emelte. Ebben a munkájában alkalmazza először teljes következetességgel az ő, már eddig is hirdetett és követett *stílust elemző, bíráló és összehasonlító* módszerét. Ebben fekteti le először az ő tantételét, s éppen azért legfőbb munkájának nevezhetjük, ámbár *Die antiken Gemmen* cz. három kötetes nagy díszmunkája,² egyfelől módszerével, másfelől új megállapításaival talán még ennél is értékesebb. Az antik gemmáknak nem volt és egyhamar nem is lesz nála alaposabb ismerője.

Közvetlenül a *Meisterwerke* megjelenése után, 1894-ben hívták meg a müncheni egyetemre ny. r. tanárnak, s nemsokára az ottani gliptotékának is igazgatója lett.

Már Münchenben tanított, mikor a *berlini múzeum vésett köveinek* leírása³ megjelent tőle, majdnem egyidőben a müncheni vázagyűjtemény katalógusával, s egy másik kötetel, melyben különböző művészettörténelmi kérdéseket tárgyal.⁴

Szorgalma nemhogy ernyedett volna, hanem — ha lehetséges — még fokozódott ezután. Újabb kör is nyílt tevékenységének. A bajor regens—herczeg 1901-ben megbízta az *aigina* templom rendszeres kiásatásával, melynek legelőször felfedezett gyönyörű domborművei Münchenben vannak. Ennek a feladatának elvégzéséről számol be csak nem régen megjelent utolsó nagy munkája.⁵ Legfontosabb eredménye, hogy az eddig általánosan Athenaénak tartott szentélyről bebizonyult, hogy az egy, aránylag jelentéktelen istenségnek *Aphaianak* volt szentelve. Ez a munka méltán bibliája lehet minden ásatónak.

Újabb megbízatás érte 1903 tavaszán, mikor a régi Orchomenos felfedését kezdte meg, mely munkát azonban nem adatott meg befejeznie. Görög földön, munka közben érte a halál, mint nagy elődjét és munkatársát Otfried Müllert, kinél nem kisebb érdemeket szerzett az ókori művészettörténelem művelésében, ha más utakon is kereste az igazságot, mint ő.

Furtwängler Adolf működése ugyanis nemcsak azért marad örök emlékeztű, mert sokat és megbízhatóan dolgozott, nemcsak azért, mert nagyszámú műemléket vont be a művészettörténelem körébe, hol azok helyét addig nem tudták megállapítani. Mindezek olyan érdemei, melyek alkalmasok arra, hogy teljes mértékben biztosítsák számára minden idők szakembereinek teljes és korlátlan elismerését, tiszteletét. De ő ennél sokkal többet tett: *nemcsak az ókori művészettörténelem kereteit gazdagította újabb tartalommal, hanem előre vitte magát a tudományt az ő stílust-elemző, bíráló és összehasonlító módszerével.*

Nem követte azokat, kik az ókori művészettörténetet nem tekintették egyébb-

¹ *Beschreibung der Vasensammlung im Antiquarium der kön. Museen zu Berlin.* Berlin, 1885. 2 kötet.

² Leipzig, 1900.; *Meisterwerke*, ugyanott.

³ *Beschreibung der geschnittenen Steine im Antiquarium der kön. Museen zu Berlin.* Berlin, 1896.

⁴ *Intermezzi.* Kunstgeschichtliche Studien. München, 1896.

⁵ *Aegina das Heiligtum der Aphaia.* 2 kötet. München, 1906.

nek, mint a klasszikai filológia egyik mellékágának s ezért abban is a filológiai módszert alkalmazták. Ezek szerint az ókori művészettörténelem nem terjed túl azon az ismeretkörön, melyhez Pausanias és Plinius révén jutunk. Nyilvánvalóan maradi gondolkodás, mely nemcsak nagyon megszükiti az ismeretkört, hanem azonkívül különösen hibás azért, mert a művészetek történelme helyett a művészek történetét adja. A kettő pedig nem ugyanaz, hiszen az ásatások jelentékeny számmal vetettek felszínre olyan műkincseket is, melyekre nézve semminemű irodalmi adattal nem rendelkezünk, melyek helyét azonban a művészettörténelemben mégis ki kell jelölnünk.

Éppúgy a végletekben mozognak másfelől azok, kik minden irodalmi adat elvetésével pusztán a műemléket magát s annak művészi formáit nézik. Nem veszik észre, hogy végeredményként ők is csak odajutnak, a hová a gyűllölt *filológusok*, mert hiszen irodalmi tudósítások nélkül legfeljebb a művészi formák fejlődésének története állapítható meg, de ez magára még szintén nem a művészetek történelme.

Világos, hogy a középút a helyes. A maga helyén, kellő kritikával használva, az irodalmi úton nyert adat elsőrendű segítség a műemlék meghatározásában. Furtwängler ezt a középútat választotta, megtoldván azzal a fényesen igazolt hipotézissel, hogy: *a ránk maradt nagyszámú római-kori szobor a görög szobrászat klasszikus korában készült eredetinek többé-kevésbé hűséges mása*. Ezeket kell tehát alapos vizsgálat alá venni, szigorúan elemezni s az írók alapján valamely nagy művész alkotásaként már elismertekkel összehasonlítni. Ilyen eljárással nemcsak a műemlék korát, hanem a művészi iskolát, sokszor az alkotó művészt magát is biztosan meg lehet állapítani.

Ő maga igazolta alaptétele igazságát, módszere helyes voltát. Sikerült egy jelentékeny csoport műemlék mesterét megállapítania, néha olyan művészek személyében, kik az íróknál csak éppen alkalmilag, valamelyik nagy mester tanítványaként említettnek. Módszerét legfényesebben ragyogtatja Pheidiasnál s itt is kivált Athena Lemniájának megállapításánál s az athéni akropolis Athena-templomainak rekonstrukciójában. De ezzel a módszerrel vezetí ismét vissza az ókori művészettörténelemben őt megillető helyére a phokaia-i Telephanest, Kalamis tanítványát Praxiast; ennek köszönheti Myron, hogy diskobolosa és Marsyasa mellé alkotásainak egész sorozatát visszanyerte. Mind olyan eredmények, melyeket a művészettörténelem több más, hasonló módon elértekkel együtt készségesen elfogadott és honorált. Vannak azonban olyanok is, melyeket nem fogadtak el ilyen feltétlenül. Némelyek kifogásolják, hogy Kallimachos művészi egyénisége az ő megvilágításában nem eléggé egységes, mások azt hozzák fel, hogy Euphranorja nincs eléggé megtámogatva stb. Igazuk lehet. A részletkérdésekben lehetséges, hogy a jövőben új műemlékek előkerülése és a meglevőknek még gondosabb megvizsgálása alapján, eredményei itt-ott módosulni fognak. De épp úgy lehetséges az is, hogy azok újabb támasztékokat nyernek. Mindkét lehetőség azonban csak mellékes jelentőségű. A lényeges az, hogy Furtwänglernek sikerült hipotézisét módszeresen igazolnia és pedig olyan fényes eredménnyel, hogy annak igazságát ma már senki kétségbe nem vonja. Ezzel olyan alapot teremtett, melyre még hosszú ideig és sokan fognak építeni: s ez biztosít örök életet a Furtwängler Adolf nevének.¹

Korai halála nagy veszteség a tudományra, melynek életében olyan sokat használt. Használhatott, mert Isten nemcsak tehetséggel áldotta meg, hanem megfelelő tudományos viszonyok közé is helyezte.

Dr. Buday Árpád.

¹ Nem említettük még a következő jelentékeny műveit: *Sammlung Somzé*, Berlin, 1897. *Griechische Originalstatuen in Venedig*, München, 1898. *Neuere Fälschungen von Antiken*, Leipzig, 1899. Ezekon kívül *tanítási czélokra* Löschke társaságában összeállította a mykenai-i agyagművesség emlékeit stb.